

Edyta Pijet-Migoń^{1*}, Piotr Migoń²

¹ WYŻSZA SZKOŁA BANKOWA WE WROCŁAWIU

² UNIwersytet Wrocławski

TURYSTYKA W KREATYWNEJ WSI – STUDIUM PRZYPADKU WSI DOBKÓW NA POGÓRZU KACZAWSKIM

Abstract

Tourism in a creative village – a case study of Dobków in the Kaczawskie Foothills

Dobków is a medium-size village in the West Sudetes which for long did not benefit from tourism development in the region. Owing to the activity of local leaders, numerous initiatives have been implemented in Dobków since 2005, aimed at the revitalization of the rural space, promotion of local traditions and tourist values, and creation of attractive tourist products. While developing the latter, major emphasis is put on regional geoheritage, especially the legacy of ancient volcanism, and visitor's experience of rural environment authenticity. Nowadays the main effort is directed towards adapting an old farmstead for a centre of regional education, which – after completion – will serve as a major visitor centre in the region. The case study of Dobków shows that consequent expansion of educational space is among the key components of creativity in a village.

Key words: sustainable tourism, geoheritage, geotourism, creativity, the Sudetes

Słowa kluczowe: turystyka zrównoważona, dziedzictwo Ziemi, geoturystyka, kreatywność, Sudety

WPROWADZENIE

W obliczu narastającej konkurencji w wielu dziedzinach gospodarki podkreśla się coraz częściej znaczenie kreatywności jako elementu przyczyniającego się do dalszego rozwoju, ale równocześnie wpływającego na możliwości powstawania nowych, wyróżniających się produktów. W szerszym rozumieniu kreatywność oznacza otwarcie umysłu na nowości, zmiany, nowe rozwiązania. W gospodarce kreatywność kojarzy się głównie z miastami, zwłaszcza o charakterze metropolitalnym. Za miasto kreatywne uznaje się takie, które ma zdolność do generowania i wprowadzania w życie nowych idei, projektów i innowacji oraz nie tylko zatrzymuje, ale również przyciąga ludzi reprezentujących tzw. branże kreatywne (Namyślak 2013). Według słynnej koncepcji klasy kreatywnej Florydy do konkurowania w globalnej gospodarce niezbędne są wartości określane jako „3T” (talent, technologia, tolerancja). Talent

jest rozumiany jako twórcza postawa, technologia jest utożsamiana z wiedzą, tolerancja natomiast z otwartością i wolnością (Florida 2010). Największymi skupiskami klasy kreatywnej stają się metropolie oraz otaczające je regiony i to one właśnie najszybciej się rozwijają, podczas gdy obszary peryferyjne mają coraz słabszą pozycję konkurencyjną.

Czy w lokalnej kreatywności można analogicznie poszukiwać szans rozwoju dla borykających się z wieloma problemami obszarów peryferyjnych, w tym wyludniających się górskich i podgórszych wsi Sudetów? Czy twórcza postawa liderów społeczności lokalnych i rozwój turystyki zrównoważonej mogą się przyczynić do poprawy sytuacji gospodarczej wsi? W jakim zakresie wieś możemy również uznać za kreatywną i w jakim zakresie innowacyjność w turystyce może odnosić się również do turystyki na obszarach wiejskich? Celem artykułu jest próba odpowiedzi na te pytania z wykorzystaniem studium przypadku wsi Dobków na Pogórzu Kaczawskim, w zachodniej części Sudetów.

* Autor korespondencyjny

NOWE KONCEPCJE ROZWOJU TURYSTYKI NA OBSZARACH WIEJSKICH

Turystyka na obszarach wiejskich ma w Polsce długoletnie tradycje, sięgające XIX w. Jednak początkowo ograniczała się głównie do obszarów najbardziej atrakcyjnych pod względem krajobrazowym. Na przełomie XIX i XX w., w okresie Młodej Polski, zaczęto doceniać również walory kulturowe wsi. W latach 20. XX w. wyjazdy na wieś określano jako „wyjazdy na letnisko”. W okresie po II wojnie światowej, a zwłaszcza w latach 70. i 80. XX w. ta forma turystyki kojarzyła się głównie z możliwością taniego wypoczynku „u rolnika” i tzw. wczasami pod gruszą. Wraz z przemianami ustrojowymi w Polsce, od początku lat 90. XX w., na wzór wielu państw Europy Zachodniej próbowano aktywizować osoby mieszkające na wsi do pozyskiwania dodatkowych źródeł z działalności pozarolniczej, w tym poprzez prowadzenie gospodarstw agroturystycznych. W warunkach gospodarki rynkowej dążono do nadania nowych form organizacyjnych turystyce wiejskiej i zastosowania nowoczesnych narzędzi marketingowych (Turystyka wiejska... 2012). Duży wzrost liczby gospodarstw agroturystycznych w Polsce (do ok. 683 tys. w 2012 r.) był nie tylko wynikiem rosnącego popytu na tego typu usługi, ale również efektem stymulowania podaży, głównie przez instrumenty finansowe w ramach środków krajowych i unijnych, takich jak Program Rozwoju Obszarów Wiejskich 2007–2013 (Balińska 2014).

Z początkiem XXI w. na grunt polski została przeniesiona, głównie za sprawą W. Idziaka, idea wsi tematycznych. Pomysł wsi tematycznych (*theme village*) jest szczególnie popularny w Austrii, Niemczech i Korei Południowej (Czapiewska 2012).

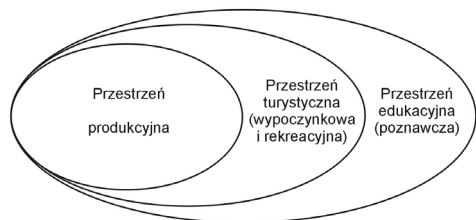
Wioski tematyczne są jednym ze sposobów dostosowania wsi do zmieniającego się rynku. Mogą być metodą tworzenia, przy minimalnych nakładach, nowej oferty wsi lub pojedynczych gospodarstw. Główne działania są skierowane nie na rozwój dodatkowej infrastruktury noclegowej czy towarzyszącej, ale na tworzenie oferty związanej z doznaniem, edukacją i twórczością. Służy temu

organizacja różnego rodzaju zajęć warsztatowych, zabaw czy gier edukacyjnych, a także wdrażanie niekonwencjonalnego programu edukacyjnego (Idziak 2011).

W Polsce jedną z pierwszych wsi tematycznych, funkcjonującą do dziś, była Wioska Hobbitów w Sierakowie Sławieńskim, dla której inspiracją stało się skojarzenie lokalnego krajobrazu z krajobrazami z literatury Tolkiena. Jej mieszkańcy opracowali dla turystów gry, zabawy terenowe, pokazy sztuki kowalskiej czy warsztaty ceramiczne. Kolejne wioski tematyczne powstały również w województwie zachodniopomorskim – w Dąbrowie (Wioska Zdrowego Życia), w Iwęcinnie (Wioska Końca Świata), w Paprotach (Wioska Labiryntów) oraz w Podgórkach (Wioska Bajek i Rowerów) (Idziak 2008).

Na Dolnym Śląsku w 2009 r. w dolinie Baryczy zaczęła powstawać sieć wiosek tematycznych pod wspólną nazwą „Wioski z pomysłem”. Liderem tego projektu była Fundacja Ekorozwoju. Od 2011 r. sieć wiosek tematycznych pod tym samym hasłem tworzy Fundacja Ekologiczna „Zielona Akcja” (Idziak i Wilczyński 2013).

W wyniku tych działań przestrzeń wiejska zaczyna nabierać nowych funkcji i oprócz tradycyjnej rolniczej (produkcyjnej) i turystycznej (wypoczynkowej i rekreacyjnej) pełni również funkcję edukacyjną (Kmita-Dziasek 2011) (ryc. 1). Nowe trendy obserwowane w turystyce – wzrost zainteresowania turystyką poznawczą (kulturową i przyrodniczą), nastawienie na przeżycia i nowe doświadczenia oraz poszukiwanie autentyczności doznań – są szansą dla rozwoju turystyki na obszarach wiejskich i rozwoju przestrzeni edukacyjnej. Wieś może stać się dodatkowym miejscem prowadzenia twórczej gospodarki opartej na wiedzy, która daje przy-

źródło: opracowanie własne

Ryc. 1. Rozszerzanie przestrzeni funkcjonalnych wsi

jezdnym (turystom) możliwość poznania i uczenia się, także poprzez przeżywanie i związane z nim emocje. Zespolenie trzech elementów – tradycyjnych obiektów (w tym tradycyjnego budownictwa wiejskiego), niestandardowych działań kulturalnych oraz ludzi twórczych – kształtuje przestrzeń kreatywną, która według Stryjakiewicza (2010) tworzy niepowtarzalną atmosferę miejsca (*genius loci*), co w konsekwencji przyczynia się do rozwoju ruchu turystycznego.

Na rozwój przestrzeni edukacyjnej i szeroko rozumianej turystyki poznawczej – przyrodniczej i kulturowej, w tym zmierzającej do poznania dziedzictwa Ziemi i kultury materialnej wsi, tradycyjnych zawodów, rękodzieła i twórczości lokalnej przy równoczesnym zachowaniu autentyczności miejsca – nastawia się Dobków.

DOBKÓW – CHARAKTERYSTYKA MIEJSCOWOŚCI

Położenie i środowisko przyrodnicze

Dobków jest położony na granicy Gór Kaczawskich i Pogórza Kaczawskiego, w obrębie płytkiego obniżenia terenu zwanego Rowem Świerzawy (ryc. 2), na wysokości 300–375 m n.p.m. Od Świerzawy – miasteczka będącego siedzibą władz gminnych – jest oddalony o 6 km. Przez Dobków przebiega lokalna szosa ze Świerzawy w kierunku Bolkowa, łącząca kilka miejscowości położonych w Rowie Świerzawy, niemająca jednak znaczenia tranzytowego.

Lokalizację zabudowań Dobkowa zdecydowanie determinuje czynnik topograficzny. Zabudowania występują wzdłuż potoku Bukownica – dopływu Kaczawy – i rozciągają się na długości około 3,5 km, tworząc dość zwarty ciąg osadniczy, ograniczony przestrzennie do dna doliny z przyległymi niskimi zboczami. Na północ od doliny Bukownicy teren podnosi się bardzo łagodnie, jest niemal całkowicie wylesiony i wykorzystywany rolniczo (ryc. 3A). Zwarte kompleksy leśne znajdują się dopiero w odległości niemal 2 km od miejscowości. W kierunku południowym wzrost wysokości jest wyraźniejszy, a około 1 km na południe od wsi przebiega

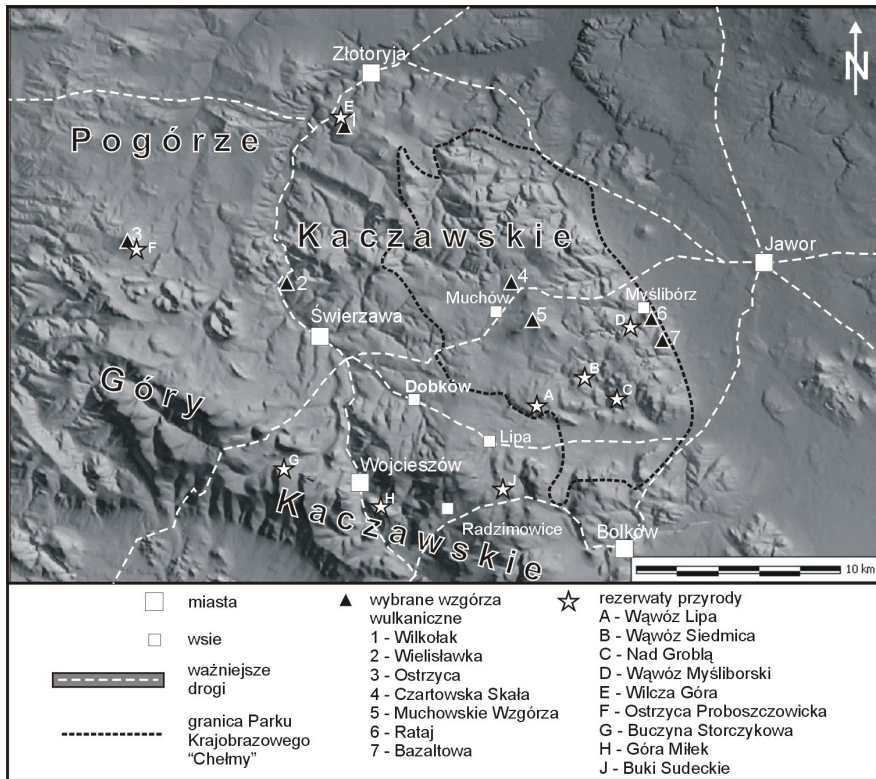
umowna granica między Pogórzem Kaczawskim a Górami Kaczawskimi. Kulminacje pierwszego wyraźnego grzbietu górskiego – Marciniac (624 m), Rogacz (617 m), Chmielarz (585 m) i Polanka (547 m) – znajdują się jednak dopiero około 3 km od doliny Bukownicy. Na tym grzbiecie występują najbliższe wsi większe naturalne wychodnie skalne – skałki zieleńcowe.

Rys historyczny

Dobków należy do najstarszych wsi w regionie kaczawskim, a pierwsza wzmianka o nim pochodzi już z początków XIII w. (Staffa i wsp. 2002). Niemal przez cały okres od powstania do 1810 r. wieś stanowiła własność klasztoru cysterskiego z Lubiąża, czego konsekwencją była m.in. zdecydowana dominacja katolicyzmu w strukturze wyznaniowej mieszkańców i obecność tylko jednego kościoła. W życiu wsi zawsze dominowała funkcja rolnicza, czemu sprzyjały warunki środowiska przyrodniczego – niewielkie spadki terenu, względnie urodzajne gleby, wykształcone na podłożu utworów lodowcowych i skał osadowych, oraz korzystne na tle regionu warunki klimatyczne. Na ograniczoną skalę prowadzono wydobywanie wapieni, czego świadectwem są ruiny wapienników na południe od wsi. W XIX w. i początkach XX w. powstały w Dobkowie liczne duże gospodarstwa rolne, z charakterystycznymi czworobokami zabudowań mieszkalnych i gospodarczych (ryc. 3B). W XIX w. wieś miała ponad 1000 mieszkańców, w I połowie XX w. liczba ta spadła do 900–950, natomiast obecnie Dobków zamieszkuje około 500 osób (Staffa i wsp. 2002). W latach 90. XX w. miejscowość dotknęły problemy społeczno-ekonomiczne typowe dla okresu transformacji ustrojowej.

Zagospodarowanie turystyczne

Ugruntowany rolniczy charakter miejscowości i jej oddalenie od głównych atrakcji turystycznych Gór i Pogórza Kaczawskiego sprawiły, że w okresie gwałtownego rozwoju turystyki w regionie sudeckim na przełomie XIX i XX w. nie rozwinęła się w niej funkcja turystyczna. Potocki (2004) w ogóle nie

źródło: opracowanie własne

Ryc. 2. Położenie Dobkowa na tle Gór i Pogórze Kaczawskiego

wymienia Dobkowa w zestawieniu miejscowości dysponujących bazą noclegową w latach 30. XX w., zresztą także w sąsiednich miejscowościach (Lipa, Wojcieszów) liczba miejsc noclegowych była bardzo skromna. Większym zainteresowaniem cieszyły się wschodnie rejony Pogórze Kaczawskiego, w pobliżu Jawora, ale oddalony od nich Dobków nie stał się beneficjentem rozwoju zainteresowań turystycznych.

W okresie powojennym Pogórze Kaczawskie pozostawało na turystycznych peryferiach Sudetów, może nawet w stopniu większym niż przed II wojną światową, a infrastruktura turystyczna (znakowane szlaki, baza noclegowa) była szczątkowa. Energiczniej podejmowane działania na rzecz ożywienia funkcji turystycznej regionu w latach 90. XX w., takie jak ustanowienie Parku Krajobrazowego Chełmy w 1992 r. (ryc. 2) i wyznaczenie stosunkowo gęstej sieci pieszych szlaków turystycznych (Wiśniewski

i Horoszko 2013), koncentrowały się we wschodniej części Pogórze i nie objęły okolic Dobkowa. W konsekwencji Dobków do dziś pozostaje poza siecią znakowanych pieszych szlaków turystycznych, a najbliższy z nich, szlak niebieski, łączący wschodnią część Pogórze Kaczawskiego przez Lipę z położonymi na grzbiecie Gór Kaczawskich Radzimowicami, przebiega w odległości ponad 3 km od miejscowości. Podobny dystans dzieli Dobków od ścieżki edukacyjnej „Gruszka” w Wojcieszowie, udostępniającej kilka interesujących miejsc na stokach Chmielarza i Polanki. Dopiero w 2005 r. powstał we wsi pierwszy obiekt noclegowy dla turystów – gospodarstwo agroturystyczne Villa Greta – a kilka lat później kolejny, o podobnym charakterze. Dodatkowo miejsca noclegowe oferuje niedawno odremontowane schronisko młodzieżowe. Łączna liczba miejsc noclegowych wynosi około 80.

Ryc. 3. Oblicza Dobkowa. A – panorama wsi położonej w dolinie Bukownicy, widziana od południa; B – jedno z zabytkowych gospodarstw rolnych; C – jedna z galerii ceramiki we wsi; D – odnowiony przystanek autobusowy w dolnej części wsi; E – dawna zagroda frankońska przed rozpoczęciem prac remontowych; F – prace remontowo-adaptacyjne w Sudeckiej Zagrodzie Edukacyjnej (fot. P. Migoń)

INICJATYWY LOKALNE

Od 2005 r. za sprawą inicjatyw lokalnych liderów, którzy utworzyli Stowarzyszenie Dobków, można zaobserwować wiele zmian w funkcjonowaniu wsi, które w efekcie przyczyniają się do przeobrażenia jej wizerunku i rozwoju funkcji turystycznych miejscowości. Wówczas podjęto w Dobkowie starania o utworzenie ekomuzeum w ramach projektu „Ekomuzea – aktywna ochrona dolnośląskiego dziedzictwa przyrodniczo-kulturowego” (Rzepędowski 2009). Idea

ekomuzeum jako „żywego skansenu” bez murów i ogrodzeń (Widawski 2011), w którym można nie tylko zobaczyć tradycyjną architekturę wiejską, ale także zapoznać się z tradycyjnym rzemiosłem czy sztuką ludową, narodziła się we Francji. W Polsce jej propagowaniem i wspieraniem zajmowała się Fundacja Partnerstwo dla Środowiska.

W czasie pierwszych warsztatów grupa 10 osób, skupiająca lokalnych rękodzielników, pszczelarzy, właścicieli gospodarstw agroturystycznych i społeczników – mieszkańców Dobkowa – tworzyła swoją wizję

rozwoju „idealnej wsi”. Owocem tych spotkań było powstanie pierwszych planów działań i pierwsze próby pozyskiwania funduszy na ich realizację. Pierwsze sukcesy pokazały, że współpraca mieszkańców się opłaca, gdyż nie tylko przynosi zmianę wizerunku wsi, ale również wpływa bezpośrednio lub pośrednio na polepszenie jakości życia mieszkańców.

Obecnie Ekomuzeum Rzemiosła w Dobkowie obejmuje kilkanaście obiektów, w tym 5 pasiek, 4 pracownie ceramiczne (ryc. 3C) i pracownię bibułkarstwa. W ramach pobytu w Dobkowie można wziąć udział w ręcznych warsztatach ceramicznych, warsztatach piekarniczych czy warsztatach bibułkarstwa. Można również zapoznać się ze specyfiką pracy pszczelarzy oraz zakupić lokalne produkty. Informacje na temat ekomuzeum wraz z mapą wsi, na której zaznaczone są wszystkie punkty ekomuzeum, są dostępne na dużych tablicach umieszczonych w różnych miejscach wsi, na stronach internetowych oraz na ulotkach dystrybuowanych w czasie imprez i targów turystycznych.

Z ideą żywego muzeum łączy się realizowany od kilku lat projekt organizacji Kaczawskich Warsztatów Artystycznych. W czasie warsztatów, odbywających się zwykle w ostatnią niedzielę sierpnia, lokalni rękodzielnicy prowadzą w plenerze zajęcia m.in. z lepienia z gliny, filcowania, bibułkarstwa, rzeźby.

Wraz z realizacją projektu tworzenia ekomuzeum podjęto też inne działania, w tym m.in. mające na celu przywrócenie tradycyjnych zajęć mieszkańców wsi. Dzięki projektowi „Aleje drzew miododajnych – pożytek dla pszczół, pożytek dla ludzi”, dofinansowanemu przez Akademię Rozwoju Filantropii w Polsce i Polsko-Amerykańską Fundację Wolności, nasadzone wielogatunkowe aleje lipowe. Do poprawy wyglądu wsi przyczynił się projekt „Baśniowe przystanki” (dofinansowany z Fundacji Wspomagania Wsi), w ramach którego odnowiono przystanki autobusowe, a miejscowe dzieci pomalowały je, wykorzystując wizerunki postaci ze swoich ulubionych bajek (ryc. 3D). Kolejne projekty, które przyczyniły się do zwiększenia atrakcyjności turystycznej wsi, są związane z tworzeniem tzw. małej infrastruktury. Dzięki nim powstał szlak ka-

pliczek w Dobkowie oraz zagospodarowany punkt widokowy „Trzy okresy wulkanizmu”.

Z ideą odnowy wsi wiąże się przeprowadzana w Dobkowie Letnia Szkoła Wiejskiego Krajobrazu. Jej organizatorem był Instytut Architektury Krajobrazu Uniwersytetu Przyrodniczego we Wrocławiu oraz Stowarzyszenie Dobków. Uczestniczyli w niej głównie studenci i absolwenci kierunku architektura krajobrazu, ale również mieszkańcy Dobkowa. Efektem tego projektu jest ulotka o charakterze edukacyjnym „Jak kształtować krajobraz Dobkowa”, będące swoistym poradnikiem obejmującym przykłady dobrych i złych praktyk. Z wynikami projektu mogli zapoznać się mieszkańcy Dobkowa, którzy często nie byli świadomi, że ich wcześniejsze działania przyczyniły się do niekorzystnych zmian w lokalnym krajobrazie kulturowym. Wszystkie te działania zostały docenione przez kapitułę konkursu „Piękna Wieś Dolnośląska” i w 2011 r. Dobków wygrał konkurs, zdobywając tym samym tytuł „Najpiękniejszej wsi dolnośląskiej”. Komisja konkursowa, powołana przez marszałka województwa, ocenia nie tylko walory estetyczne wsi, ale również innowacyjne przykłady aktywności mieszkańców terenów wiejskich.

ROZWÓJ GEOTURYSTYKI

Niezależnie od wykorzystywania lokalnego dziedzictwa kulturowego na potrzeby turystyki wdrażane są działania na rzecz rozwoju geoturystyki, rozumianej jako forma turystyki poznawczej, której głównym motywem uprawiania jest chęć zwiedzania obiektów przyrody nieożywionej. W ofercie turystycznej istotną rolę odgrywa aspekt edukacyjny oraz przekaz wiedzy na temat praw i procesów rządzących światem przyrody nieożywionej, dziejów Ziemi oraz sposobów wykorzystania zasobów środowiska abiotycznego przez człowieka (Migoń 2012).

Region kaczawski, w którym znajduje się Dobków, ma naturalne predyspozycje do rozwoju geoturystyki, wynikające z bogactwa formacji skalnych różnej genezy i wieku oraz urozmaiconej rzeźby terenu, w której szczególną rolę odgrywają formy związane z dawnymi zdarzeniami wulkanicznymi (Gro-

cholski i Jerzmański 1975) oraz procesami krasowymi (Pulina 1977). Niemniej dopiero w latach 80. XX w. pojawiły się pierwsze próby promocji turystycznej tych walorów środowiska, czego przejawem było wyznaczenie pieszego Szlaku Wygasłych Wulkanów przez Pogórze Kaczawskie (Migoń i Pijet-Migoń 2010). Nasilenie działań na rzecz geoturystyki nastąpiło w latach 90. XX w., gdy powstało kilka ścieżek edukacyjnych i ukazał się przewodnik geologiczny po Parku Krajobrazowym Chełmy (Grocholski i Wiśniewski 1995), zaś rangę regionalnego produktu turystycznego zyskały zawody w płukaniu złota organizowane w Złotoryi. W ostatniej dekadzie region kaczawski zaczął konsekwentnie promować się pod hasłem „Krainy wygasłych wulkanów”, a istotną rolę koordynującą w tych działaniach odgrywa Stowarzyszenie Kaczawskie (Pijet-Migoń i Migoń 2009). Należy jednak zauważyć, że Dobków jest położony w sporym oddaleniu od najbliższych obiektów wskazujących na wulkaniczną przeszłość regionu (ryc. 2). Do Wąwozu Lipa z licznymi skałkami zielenicowymi jest z Dobkowa około 5 km, a do bazaltowego stożka Czartowskiej Skały blisko 6 km w linii prostej. W rzeczywistości dotarcie pieszo do obu tych miejsc jest bardziej skomplikowane i czasochłonne, gdyż brakuje wyznakowanych szlaków turystycznych.

Z powyższych powodów działania na rzecz geoturystyki przybrały w Dobkowie inny charakter. Od kilku lat w ofercie znajdują się warsztaty geologiczne stacjonarne (obejmują prezentację skał i minerałów oraz demonstrację sposobów ich obróbki) oraz terenowe, w których skład wchodzi wyprawa do położonych w pobliżu kamieniołomów, znanych z występowania agatów. Warsztaty są adresowane zarówno do indywidualnych turystów, jak i do grup, w tym szkolnych. Inną atrakcją stanowi pokaz wybuchu wulkanu, połączony z prelekcją na temat wulkanicznej historii regionu. We wspomnianym gospodarstwie Villa Greta można nabyć specjalistyczne publikacje poświęcone dziedzictwu Ziemi. Został także zagospodarowany punkt widokowy powyżej wsi, gdzie ustawiono trzyjzyczną tablicę edukacyjną „Trzy okresy wulkanizmu”, objaśniającą

szeroką panoramę Gór i Pogórza Kaczawskiego, z dobrze widocznymi wzniesieniami zbudowanymi ze skał reprezentujących różne epoki geologiczne.

ROZWÓJ PRZESTRZENI EDUKACYJNEJ – SUDECKA ZAGRODA EDUKACYJNA I ŚCIEŻKI EDUKACYJNE

Działania animowane przez Stowarzyszenie Dobków nie tylko wzmocniły poczucie tożsamości lokalnej i sprawiły, że Dobków zaistniał jako miejscowość – cel przyjazdów turystycznych, ale także otworzyły i stopniowo poszerzały przestrzeń edukacyjną wsi. Uświadomiono sobie, że jest ona wieloskładnikowa i interdyscyplinarna, a mieszczą się w niej zarówno elementy przyrodnicze, jak i kulturowe, ściśle ze sobą powiązane. Dalszy rozwój funkcji edukacyjnej i nadanie jej szerszego, ponadlokalnego wymiaru wymagały jednak wyjścia poza dotychczasowe formy działania, stosowane na niewielką skalę i przy względnie niskich nakładach. Odpowiedzią na te wyzwania jest realizowany od 2012 r. projekt, którego efektem ma być udostępnienie ośrodka edukacji regionalnej pod nazwą Sudecka Zagroda Edukacyjna.

Na potrzeby projektu adaptowany jest kompleks historycznych zabudowań w centrum miejscowości – dawna zagroda frankońska, zakupiona przez Stowarzyszenie Kaczawskie w 2011 r. (ryc. 3E). Składa się ona z trzech budynków: trzykondygnacyjnego budynku mieszkalnego i dwóch gospodarczych, natomiast podwórze jest otwarte w stronę stromej, eksponowanej na południe zbocza doliny Bukownicy. W dawnym budynku mieszkalnym trwają prace remontowo-adaptacyjne, które mają się zamknąć z końcem 2014 r. (ryc. 3F); przygotowywana jest też multimedialna, interaktywna ekspozycja ukierunkowana głównie, ale nie wyłącznie, na zagadnienia dziedzictwa Ziemi, w szczególności zjawisk wulkanicznych. Taki wybór problematyki wiodącej ma istotne uzasadnienie. Z jednej strony nawiązuje on do kluczowych walorów turystyczno-poznawczych regionu i jego hasła promocyjnego, którym jest „Kraina wygasłych wulkanów”. Z drugiej strony program taki dopełnia

(nie konkurując z nim) program edukacyjny istniejącego od około 20 lat ośrodka edukacyjnego „Salamandra” w Myślaborzu (około 15 km od Dobkowa), prowadzonego przez Dolnośląski Zespół Parków Krajobrazowych i realizującego głównie edukację ekologiczną.

Na przygotowywaną ekspozycję składać się będą m.in. wystawa skał i minerałów z regionu, makieta Gór i Pogórza Kaczawskiego z objaśnieniami, interaktywne modele ilustrujące rzeźbotwórczą działalność wody w korycie rzeczonym i wiatru, modele stożków wulkanicznych różnego typu, ruchoma platforma symulująca trzęsienie ziemi oraz „żywy” model erupcji wulkanicznej, wyświetlany w technologii hologramu. Interaktywność wzmocnią różne dostępne gry edukacyjne. Równocześnie zostaną podkreślone związki działalności człowieka z zasobami Ziemi, przy nawiązaniu do lokalnej tradycji gospodarowania, co będzie rozwinięciem idei ekomuzeum i ochrony krajobrazu kulturowego wsi. Sprzyja temu zachowanie w budynku zagrody części oryginalnych wnętrz, z tzw. czarną kuchnią i wspartym na czterech granitowych kolumnach dawnym pomieszczeniem dla zwierząt. Relacje środowisko–człowiek zostaną także zilustrowane w sadzie i ogrodzie, w których będą uprawiane zanikające odmiany roślin sadowniczych i uprawnych.

Unikatowy w skali regionu charakter ośrodka edukacyjnego sprawia, że realne jest uczynienie z Sudeckiej Zagrody Edukacyjnej (a zatem i z Dobkowa) regionalnego ośrodka ruchu turystycznego i swoistego punktu startowego do kolejnych, bliższych i dalszych, turystycznych penetracji regionu. Osiągnięcie tego drugiego celu wymaga jednak pewnych działań w najbliższej okolicy. Obecnie problemem jest brak wyznaczonych szlaków pieszych i tras tematycznych w bezpośrednim sąsiedztwie Dobkowa (zob. rozdz. Zagospodarowanie turystyczne). Ich przygotowanie pozwoli z jednej strony zatrzymać turystę na dłużej w najbliższej okolicy wsi, z drugiej zaś połączyć program edukacyjny Zagrody z edukacją w terenie. Miejscowi liderzy mają świadomość tego niedostatku i dlatego podjęli działania na rzecz włączenia miejscowości w sieć znakowanych szlaków turystycznych i stworzenia tym samym możliwości

podjęcia wędrowek przybywającym do Dobkowa turystom. Według planów szlaki takie połączą Dobków z dawnym ośrodkiem górniczym w Radzimowicach w Górach Kaczawskich, ze ścieżką edukacyjną „Gruszka” koło Wojcieszowa, z Wąwozem Lipa oraz z Muchowem, skąd blisko na Muchowskie Wzgórza i Czartowską Skałę – dwa miejsca należące do bardziej efektywnych przejaźwów zjawisk wulkanicznych w regionie. W bliższym sąsiedztwie miejscowości zostaną wytyczone 2–4-kilometrowe tematyczne ścieżki edukacyjne, zaopatrzone w pulpity informacyjne. Treści edukacyjne będą także przekazywane przez wydawnictwa dostępne w ośrodku edukacyjnym i media elektroniczne.

WSPARCIE FINANSOWE PROJEKTÓW

Stowarzyszenie Dobków przy wsparciu Stowarzyszenia Kaczawskiego i gminy Świerzawa poszukuje w celu realizacji swoich projektów finansowania z różnych źródeł (tab. 1) i pozyskuje środki nie tylko unijne i krajowe, ale również pochodzące z mniejszych fundacji i funduszy, takich jak Akademia Rozwoju Filantropii, Polsko-Amerykańska Fundacja Wolności i Fundusz Wyszehradzki, a także z Europejskiego Obszaru Gospodarczego (tzw. Fundusz Norweski).

Dodatkowo należy podkreślić wkład własny mieszkańców i osób współpracujących ze Stowarzyszeniem Kaczawskim w postaci prac wolontariackich, np. przy remoncie budynków przeznaczonych na Zagrodę Edukacyjną. Nieszablonym pomysłem na pozyskanie dodatkowych funduszy na tworzenie Zagrody, a konkretnie na nowe pokrycie dachu dawnej stodoły, był piknik filantropijny zorganizowany w czerwcu 2014 r. na terenie pałacu w Krotoszycach koło Legnicy. W czasie pikniku osoby prywatne (samorządowcy, lokalni przedsiębiorcy, pozostali goście) brały udział w aukcji lokalnych wyrobów i loterii, z których dochód był w całości przeznaczony na pokrycie kosztów remontu.

Tab. 1. Źródła finansowania realizowanych projektów

Nazwa projektu	Grantodawca	Kwota dofinansowania w zł
Gdzie jest Ekomuzeum?	Akademia Rozwoju Filantropii i Polsko-Amerykańska Fundacja Wolności – beneficjent: Stowarzyszenie Dobków	3450
Kaczawskie Warsztaty Artystyczne	środki unijne, krajowe, samorządy, osoby prywatne – beneficjent: Stowarzyszenie Dobków	45 000 (w ciągu 6 lat)
Ule, pszczoły, miód – praca, piękno i bogactwo	Fundacja Wspomagania Wsi – beneficjent: Stowarzyszenie Dobków	9994
Aleja drzew miododajnych	Akademia Rozwoju Filantropii i Polsko-Amerykańska Fundacja Wolności – beneficjent: Stowarzyszenie Dobków	3705
Punkt widokowy „Trzy okresy wulkanizmu”	Akademia Rozwoju Filantropii i Polsko-Amerykańska Fundacja Wolności – beneficjent: Stowarzyszenie Dobków	3100
Bajkowe przystanki	Fundacja Wspomagania Wsi – beneficjent: Stowarzyszenie Dobków	2993
Remont świetlicy wiejskiej na Centrum Kulturalno-Historyczne oraz budowa infrastruktury turystycznej na bazie zabytkowych kapliczek dla rozwoju turystyczno-kulturowego wsi Dobków	środki z PROW 2007–2013 – beneficjent: gmina Świerzawa	500 000
Wesoły Dobków – vesela Vesela	Fundusz Wyszehradzki – beneficjent: Stowarzyszenie Dobków	9000
Zakup nieruchomości charakterystycznej dla wsi kaczawskiej w celu poszerzenia oferty Ekomuzeum Rzemiosła w Dobkowie	środki z PROW 2007–2013 i krajowe – beneficjent: Stowarzyszenie Kaczawskie	267 000
Sudecka Zagroda Edukacyjna – utworzenie ośrodka edukacyjnego	środki z Regionalnego Programu Operacyjnego dla Województwa Dolnośląskiego na lata 2007–2013 oraz Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej we Wrocławiu – beneficjent: Stowarzyszenie Kaczawskie	3 462 254
Modelowa modernizacja budynku dawnej stodoły z zastosowaniem rozwiązań sprzyjających synantropijnym gatunkom ptaków, owadów i nietoperzy	środki z EOG (wsparcie Norwegii, Islandii i Liechtensteinu) – beneficjent: Stowarzyszenie Kaczawskie	567 050
Happy Villages – learning communities for sustainable change (w tym wyznakowanie ścieżki edukacyjnej i szlaku pieszego do Radzimowic)	Komisja Europejska, Program „Uczenie się przez całe życie”, projekt partnerski Grundtviga – beneficjent: Stowarzyszenie Dobków	56 000
Zaśpiewam Ci pieśń, jak Sobieski szedł... – uratowana historia (wydanie książki o Dobkowie, warsztaty filmowe dla młodzieży)	Fundusz Inicjatyw Obywatelskich – beneficjent: Stowarzyszenie Dobków	35 210
Promocja idei Odnowy Wsi Dolnośląskiej poprzez wsparcie społeczności wiejskiej w budowaniu tożsamości lokalnej w Szkole Architektury Wiejskiego Krajobrazu w Dobkowie (warsztaty dla studentów, działalność wydawnicza)	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego – beneficjent: Stowarzyszenie Dobków	5000

źródło: opracowanie własne na podstawie materiałów Stowarzyszenia Dobków i Stowarzyszenia Kaczawskiego

PODSUMOWANIE I WNIOSKI

Analiza działań na rzecz rozwoju turystyki podejmowanych w Dobkowie w ostatniej dekadzie upoważnia do wskazania kluczowych elementów cząstkowych składających się na kreatywność miejscowości wiejskiej. Pod względem tematycznym kreatywność ta objawiła się w czterech podstawowych wymiarach:

– Znalezienie wyróżnika i konsekwentne rozwijanie produktu turystycznego na podstawie tego wyróżnika. W przypadku Dobkowa jest nim dziedzictwo Ziemi, a w szczególności wulkaniczna przeszłość regionu. Jakkolwiek wyjątkowość Pogórza Kaczawskiego pod tym względem jest znana kręgom naukowym od kilkadziesiątu lat, a pierwsze konkretne próby wykorzystania tego dziedzictwa w turystyce pochodzą sprzed ponad 20 lat, relikty dawnych wulkanów nie były traktowane jako główny atut regionu.

– Podejmowanie działań na rzecz autentyczności doznań u odwiedzających Dobków turystów. Celowi temu służy udział w programie odnowy wsi, promocja lokalnej wytwórczości i rzemiosła, ochrona ginących zawodów, a przede wszystkim stworzenie możliwości kontaktu z ludźmi.

– Poszukiwanie i rozbudowywanie przestrzeni edukacyjnej. Wyróżnia to Dobków wśród miejscowości rozwijających agroturystykę i turystykę wiejską, która ma zwykle wymiar jedynie wypoczynkowy.

– Współpraca z ośrodkami naukowymi z różnych miast i reprezentantami licznych dziedzin nauki i kształcenia akademickiego, którzy pełnią rolę wspierającą i doradczą.

Należy także podkreślić powiązanie działań lokalnych z działaniami na szczeblu regionalnym poprzez udział w pracach Stowarzyszenia Kaczawskiego. Taka sytuacja znacząco ułatwia włączanie się w programy wspierające rozwój lokalny i skuteczne sięganie po środki umożliwiającej realizację pomysłów, zwłaszcza tych, które pociągają za sobą duże nakłady finansowe. Przykład Dobkowa pokazuje równocześnie, jak ważna dla miejscowej kreatywności jest obecność i postawa lokalnych liderów. Otwartość na nowe idee i kontakty ze środowiskami zewnętrznymi, wiedza z zakresu kształtowania produktu turystycznego, umiejętność

pozyskiwania środków, wykorzystywanie nowoczesnych narzędzi promocji okazują się niezbędne, aby kreatywne myślenie znalazło kontynuację w kreatywnych działaniach.

Można także wskazać już widoczne pozytywne skutki działań kreatywnych. Należą do nich: wzrost poczucia integracji lokalnej społeczności, odkrywanie i pogłębianie tożsamości lokalnej, pozytywny wizerunek miejscowości i wzrost ruchu turystycznego. Czy Dobków, zwłaszcza po otwarciu Sudeckiej Zagrody Edukacyjnej, wykaże się także zdolnością przyciągania kolejnych kreatywnych osób – wymienianą przez teoretyków zagadnienia jako istotny element kreatywności miast – pokaże nieodległa przyszłość.

BIBLIOGRAFIA

- Balińska A. (2014), Determinanty popytu mieszkańców Warszawy na usługi agroturystyczne, *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Ekonomiczne Problemy Turystyki*, 805, 25, 251–264.
- Czapiewska G. (2012), Wioski tematyczne sposobem na aktywizację gospodarczą i społeczną regionu, *Studia i Materiały „Miscellanea Oeconomicae”*, 1, 109–123.
- Florida R. (2010), Narodziny klasy kreatywnej. Narodowy Instytut Kultury, Warszawa.
- Grocholski A., Jerzmański J. (1975), Zabytki paleowulkanizmu na Dolnym Śląsku w świetle ochrony przyrody, *Ochrona Przyrody*, 40, 291–340.
- Grocholski A., Wiśniewski E. (1995), Przewodnik geologiczny po Parku Krajobrazowym Chełmy na Pogórzu Kaczawskim, Państwowy Instytut Geologiczny, Wrocław.
- Idziak W. (2008), Wymyślić wieś od nowa, Fundacja Wspomagania Wsi, Koszalin.
- Idziak W. (2011), Gospodarka kreatywna na wsi i kreatywne regiony, http://www.kongres-kultury.pl/arttag-wsie+tematyczne/art-waclaw_idziak_gospodarka_kreatywna_na_wsi_i_kreatywne_regiony.html [dostęp: 22.06.2014].
- Idziak W., Wilczyński R. (2013), Odnowa wsi, przestrzeń, ludzie, działania, Fundacja Pomocy dla Rolnictwa, Warszawa.
- Kmita-Dziasek E. (2011), Wprowadzenie do zagadnień edukacji w gospodarstwie rolnym, Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie, Oddział w Krakowie, Kraków.
- Migoń P. (2012), Geoturystyka, WN PWN, Warszawa.

- Migoń P., Pijet-Migoń E. (2010), Problemy udostępniania turystycznego obiektów wulkanicznego dziedzictwa Ziemi na przykładzie Pogórza Kaczawskiego, *Zeszyty Naukowe WSB we Wrocławiu*, 17, 129–151.
- Namyślak B. (2013), Działalności twórcze a rozwój miast. Przykład Wrocławia, Instytut Geografii i Rozwoju Regionalnego Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław.
- Pijet-Migoń E., Migoń P. (2009), Projekt „W krainie wygasłych wulkanów” szansą dla rozwoju turystyki zrównoważonej na Pogórzu Kaczawskim, [w:] Wyrzykowski J. (red.), Rola turystyki w gospodarce regionu, t. 2, WSH, Wrocław, 338–345.
- Potocki J. (2004), Rozwój zagospodarowania turystycznego Sudetów, Wydawnictwo Turystyczne Plan, Jelenia Góra.
- Pulina M. (1977), Zjawiska krasowe w Sudetach polskich, Dokumentacja Geograficzna IG PAN, Warszawa, t. 4.
- Rozpędowski K. (2009), Ekomuzeum Rzemiosła w Dobkowie, [w:] Kmita-Dziasek E. (red.), Marka wiejskiego produktu turystycznego, Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie, Oddział w Krakowie, Kraków, 93–100.
- Staffa M., Mazurski K.R., Pisarski G., Czerwiński J. (2002), Słownik geografii turystycznej Sudetów, t. 7, Pogórze Kaczawskie, I-Bis, Wrocław.
- Stryjakiewicz T. (2010), Krajobraz antropogeniczny, przestrzenie kreatywne a turystyka, Prace Komisji Krajobrazu Kulturowego nr 14, Komisja Krajobrazu Kulturowego PTG, Sosnowiec, 52–62.
- Turystyka wiejska, w tym agroturystyka, jako element zrównoważonego i wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich (2012), kierownik projektu: J. Bański, wykonawca: Agrotec Polska, IGPIZ PAN, Warszawa.
- Widawski K. (2011), Wybrane elementy dziedzictwa kulturowego środowiska wiejskiego – ich wykorzystanie w turystyce na przykładzie Hiszpanii i Polski, Instytut Geografii i Rozwoju Regionalnego, UW, Wrocław.
- Wiśniewski E., Horoszko T. (2013), Park Krajobrazowy „Chełmy”, DZPK, Myślubórz-Wrocław.

Praca wpłynęła do Redakcji: 01.07.2014
Praca została przyjęta do druku: 05.08.2014

Adres do korespondencji:

Edyta Pijet-Migoń
Instytut Turystyki
Wyższa Szkoła Bankowa
ul. Fabryczna 29–31
53–609 Wrocław
e-mail: edyta.migon@wsb.wroclaw.pl